

การออกแบบเครื่องประดับจากเศษผ้าลายปัญญาจันทบุรีเพื่อเพิ่มมูลค่า
ผ้าท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี

Jewelry Design from Panchachanthaboon Pattern Fabric Scraps to Enhance
the Value of Local Textiles in Chanthaburi Province

พนม จงกล^{1*} ศาสตรพันธุ์ บุญน้อย¹ และวิมลสิน สันตจิต¹

Phanom Chongkon^{1*} Sattrapan Boonnoi¹ and Wimalin Santajit¹

Received 30 กรกฎาคม 2568 Revised 16 ธันวาคม 2568 Accepted 16 เมษายน 2569

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบริบทและความต้องการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์ทอผ้าบ้านซันตารี จังหวัดจันทบุรี 2) เพื่อออกแบบเครื่องประดับจากเศษผ้าลายปัญญาจันทบุรี เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ผู้ให้ข้อมูลหลักและกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มสมาชิกวิสาหกิจฯ จำนวน 4 คน 2) กลุ่มผู้บริโภค จำนวน 97 คน และ 3) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ จำนวน 3 คน สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า 1) ชุมชนมีความต้องการพัฒนาเครื่องประดับจากเศษผ้าด้วยเทคนิค การเย็บ และการปัก ผลสำรวจความคิดเห็นของผู้บริโภค พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงช่วงอายุ 26-35 ปี และ 36-45 ปี เท่ากัน ร้อยละ 27.84 มีความสนใจเลือกซื้อเครื่องประดับประเภทต่าง ๆ มากที่สุด ร้อยละ 32.99 รองลงมา ได้แก่ สร้อยคอ ร้อยละ 23.71 และเข็มกลัด ร้อยละ 15.46 2) การออกแบบใช้แนวโน้มแฟชั่นปี ค.ศ.2025 โดยการขึ้นรูปผ้าทรงกลมร่วมกับการปักลูกปัด ผลการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญพบว่า รูปแบบที่ 1 มีความเหมาะสมสูงสุดในการนำไปผลิต มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.67 (SD 0.49) ด้านที่ได้รับการประเมินสูงสุด คือ ความสอดคล้องของรูปแบบเครื่องประดับกับผ้าฯ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 5.00 (SD 0.00) รองลงมาคือ มีความสวยงาม และความสะดวกสบายในการสวมใส่และความเป็นไปได้ในการผลิตเชิงพาณิชย์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.67 (SD 0.45) ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการนำเศษผ้ามาผลิตเป็นเครื่องประดับสามารถเพิ่มมูลค่าให้วัสดุเหลือใช้จากกระบวนการผลิตได้

คำสำคัญ : เครื่องประดับ, เศษผ้า, จังหวัดจันทบุรี

¹ อาจารย์, คณะวิศวกรรมศาสตร์และเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

¹ Lecturer, Faculty of Engineering and Industrial Technology, Rambhai Barni Rajabhat University

* ผู้ประสานงานนิพนธ์ e-mail: phanom.c@rbru.ac.th

Abstract

This study aimed to 1) investigate the context and needs of the Ban Sab Tar Ri Weaving Center Community Enterprise in Chanthaburi Province and 2) design jewelry from Panchachanthaboon-patterned fabric scraps. It was mixed-methods research. The sample group consisted of 3 groups: (1) 4 members of the Ban Sab Tar Ri Weaving Center Community Enterprise, (2) 97 jewelry consumers, and (3) 3 jewelry design experts. The statistics used to analyze the data were percentage, mean, and standard deviation. The research results indicated that 1) the community needed to develop jewelry from fabric scraps using sewing and embroidery techniques, and according to the consumer survey, the majority were female, aged 26–35 years (27.84%) and 36–45 years (27.84%), and were most interested in buying earrings, followed by necklaces and brooches, and 2) the jewelry design relied on fashion trends of 2025 where a circular fabric form is shaped in conjunction with bead embroidery. The expert evaluation suggested that design 1 was the most suitable for production, with an average evaluation score of 4.67 (SD = 0.49). The highest-evaluated aspect was the compatibility of the jewelry design with the Panchachanthaboon-patterned fabric, with an average score of 5.00 (SD = 5.00), followed by aesthetics and comfort of wearing, with an average score of 4.67 (SD = 0.45). The results indicated that utilizing fabric scraps to produce jewelry could add value to leftover materials from the production process.

Keywords: Jewelry, Fabric Scraps, Chanthaburi Province

1. บทนำ

ในปัจจุบันแนวคิดด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์และโมเดลเศรษฐกิจบีซีจี BCG (Bio-Circular-Green Economy) ได้รับการส่งเสริมให้เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรชีวภาพ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาสินค้าและบริการอย่างยั่งยืน (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, 2566) แนวทางดังกล่าวไม่เพียงเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ แต่ยังช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นควบคู่กันไป

จังหวัดจันทบุรีมีทุนทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น โดยในปี พ.ศ. 2565 ได้มีการฟื้นฟู “ผ้าทอลายราชวัตร” ตามนโยบายส่งเสริมผ้าไทยสู่สากลนำไปสู่การออกแบบ “ผ้าลายปัญญาจันทบูร” ซึ่งสะท้อนเอกลักษณ์ของจังหวัด เช่น พลอย พริกไทย ผลไม้ และลายชุมชนริมน้ำ (สำนักงานจังหวัดจันทบุรี, 2566) โดยใช้ลายราชวัตรเป็นพื้นฐานของ “ผ้าลายปัญญาจันทบูร” ได้รับความนิยมในจังหวัด แต่กระบวนการตัดเย็บทำให้เกิดเศษผ้าเป็นจำนวนมาก ซึ่งสวนทางกับแนวคิดการออกแบบอย่างยั่งยืน (Sustainable design) โดยเฉพาะการแปรรูปวัสดุเหลือใช้ให้

กลายเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีมูลค่าเพิ่ม (Quist, Z., 2024) จากการสัมภาษณ์นักพัฒนาชุมชนในจังหวัดจันทบุรี ฤทธิชัย อยู่สุข ตำแหน่งนักพัฒนาท้องถิ่น และผู้ที่มีประสบการณ์ทางด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น (การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 กุมภาพันธ์ 2568) พบว่า วัตถุดิบหลักในการทอผ้าลายปัญจจันทบุรีในชุมชนชาตารี่ส่วนใหญ่เป็นผ้าไหมและผ้าฝ้าย ซึ่งมีต้นทุนสูงและต้องจัดซื้อวัตถุดิบจากภาคอีสาน เนื่องจากพื้นที่จังหวัดไม่สามารถปลูกหม่อนเลี้ยงไหมได้ แม้ชุมชนจะสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้ามาจากบรรพบุรุษที่อพยพมาจากภาคอีสานก็ตาม ดังนั้น การบริหารจัดการเศษผ้าจึงเป็นทางเลือกสำคัญที่สามารถเพิ่มมูลค่าให้กับวัสดุเหลือใช้ผ่านการออกแบบใหม่ เช่น การสร้างสรรค์เครื่องประดับ หรือผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกขนาดเล็กซึ่งตอบโจทย์ทั้งด้านความคิดสร้างสรรค์ และความยั่งยืน นอกจากนี้ พิมพรรณ ประครองทรัพย์ นักพัฒนาผลิตภัณฑ์จากเศษผ้า (การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 กุมภาพันธ์ 2568) มีประสบการณ์ทำงานกับชุมชนทอผ้าในพื้นที่ ให้ข้อมูลว่า เศษผ้างดงามมีศักยภาพสูงในการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่ชุมชนสามารถผลิตได้เอง หากนำไปสานกับอุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับ ซึ่งเป็นจุดแข็งของจังหวัดจันทบุรี เป็นการเพิ่มความหลากหลายและมูลค่าของผลิตภัณฑ์ได้ ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดโอโคกราฟและสโลว์แฟชั่นที่ให้ความสำคัญกับความยั่งยืน ความประณีต และอัตลักษณ์ท้องถิ่น (Berthon, M., 2022)

การศึกษาของ วรฐ ทรัพย์ศรีสัญญา และวิรุฬห์ วุฒิฤทธากุล (2565) ที่นำเสนอแนวทางการอัปเดตเศษผ้าเหลือใช้ให้ชุมชนเพื่อพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์แฟชั่นร่วมสมัย ชี้ให้เห็นศักยภาพของวัสดุเหลือใช้ในการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจและความคิดสร้างสรรค์ โดยผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า เศษผ้าที่เหลือจากระบบอุตสาหกรรม มีการตัดต่อด้วยรูปสี่เหลี่ยม รวมถึงการจับคู่สีที่มีโทนเดียวกันต่อด้วยวิธีการสุ่ม ทำให้เกิดผลงานที่มีมูลค่า และยังพบข้อจำกัดสำคัญด้านการเข้าถึงแหล่งวัตถุดิบ ที่มีความจำเป็นในการจัดซื้อด้วยตนเอง ส่งผลให้เกิต้นทุนด้านการขนส่ง รวมถึงต้นทุนด้านอุปกรณ์ที่มีราคาสูง ปัจจัยดังกล่าวจึงก่อให้เกิดช่องว่างของงานวิจัย โดยเฉพาะประเด็นการนำเศษผ้าลายปัญจจันทบุรีมาใช้ในการออกแบบ จะต้องคำนึงถึงต้นทุนในการผลิตและความพร้อมของวัตถุดิบเป็นสำคัญ อีกทั้ง กิตติพงศ์ เกียรติวิภาค (2560) ได้กล่าวถึงหลักการออกแบบงานหัตถอุตสาหกรรม โดยเน้นว่าเมื่อรูปแบบของงานหัตถกรรมเปลี่ยนแปลงหน้าที่ของงานก็เปลี่ยนตามไปด้วย จากเดิมที่เน้นประโยชน์ใช้สอยเพียงอย่างเดียวกลับกลายเป็นของใช้ที่มีความหลากหลายมากขึ้น การนำผ้าหรือวัสดุเหลือใช้มาออกแบบเป็นเครื่องประดับ จึงเป็นการปรับรูปแบบการใช้ประโยชน์ใหม่อย่างสร้างสรรค์ นอกจากนี้ยังตอบรับกับแนวคิดการสร้างคุณค่าร่วม (Co-Creation value) ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค และแนวคิดการออกแบบเครื่องประดับที่ให้ความสำคัญกับการผสมผสานวัสดุท้องถิ่น เทคนิคหัตถกรรม และความต้องการของตลาดอย่างสมดุล (รจนา จันทราสา, 2558) จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งเน้นการอัปเดตเศษผ้า (Upcycling) เศษผ้าเพื่อพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์แฟชั่นและเครื่องแต่งกายเป็นหลัก ขณะที่การนำเศษผ้าลายอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น โดยเฉพาะลายปัญจจันทบุรี มาพัฒนาเป็นเครื่องประดับยังมีการศึกษาน้อย อีกทั้งยังขาดงานวิจัยที่เชื่อมโยงการออกแบบกับศักยภาพอุตสาหกรรมเครื่องประดับของจังหวัดจันทบุรี ซึ่งเป็นจุดแข็งเฉพาะพื้นที่ และการบูรณาการข้อมูลจากชุมชนผู้ผลิต ผู้บริโภค และผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ เพื่อให้เกิดรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่สอดคล้องกับ

ข้อจำกัดด้านต้นทุน วัสดุ และทักษะของชุมชนอย่างแท้จริง ช่องว่างดังกล่าวจึงนำไปสู่การศึกษาครั้งนี้

จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าว งานวิจัยเรื่อง “การออกแบบเครื่องประดับจากเศษผ้าลายปัญจจินthur เพื่อเพิ่มมูลค่าผ้าท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี” งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์มุ่งเน้นศึกษาบริบทและความต้องการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์ทอผ้าบ้านซันตารี จังหวัดจันทบุรี และออกแบบเครื่องประดับจากเศษผ้าลายปัญจจินthur มุ่งตอบคำถาม 2 ประการ คือ 1) ชุมชนมีบริบทและความต้องการในการพัฒนาเครื่องประดับจากเศษผ้าอย่างไร และ 2) รูปแบบเครื่องประดับที่เหมาะสมกับศักยภาพของชุมชนและตอบโจทย์ของการตลาดอย่างไร เพื่อนำไปสู่การออกแบบที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ที่มีความสวยงาม ทันสมัย และสามารถต่อยอดเชิงพาณิชย์ได้

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อศึกษาบริบทและความต้องการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์ทอผ้าบ้านซันตารี จังหวัดจันทบุรี

2.2 เพื่อออกแบบเครื่องประดับจากเศษผ้าลายปัญจจินthur

3. ระเบียบวิธีวิจัย

ผู้วิจัยได้วางแผนขั้นตอนการวิจัยให้สอดคล้องกับระเบียบวิธีและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยมีรายละเอียด 2 ขั้นตอนตามวัตถุประสงค์ดังนี้

3.1 ผู้ให้ข้อมูลหลักและกลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็น 3 กลุ่มได้ดังนี้

3.1.1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์ทอผ้าบ้านซันตารี อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จากสมาชิกที่มีประสบการณ์ด้านการทอผ้าและการผลิตผลิตภัณฑ์จากผ้า จำนวน 4 คน ประกอบด้วย หัวหน้ากลุ่ม จำนวน 1 คน ตัวแทนสมาชิกกลุ่ม จำนวน 2 คน และนักพัฒนาผลิตภัณฑ์ จำนวน 1 คน

3.1.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริโภคผลิตภัณฑ์เครื่องประดับ จากผู้ที่มาเลือกซื้อเครื่องประดับจากแหล่งศูนย์กลางการค้าเครื่องประดับ บริเวณตลาดพลอย ถนนศรีจันทร์ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกแบบการสุ่มแบบบังเอิญ (Convenience sampling) ทำการเก็บข้อมูล จำนวน 97 คน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามวิธีการคำนวณกรณีไม่ทราบจำนวนประชากร (สิน พันธุ์พินิจ, 2554) และกำหนดค่าคลาดเคลื่อนของการประมาณค่าเท่ากับ 0.10

3.1.3 ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบเครื่องประดับ จำนวน 3 คน คัดเลือกด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จากผู้ที่มีประสบการณ์ด้านการออกแบบเครื่องประดับไม่น้อยกว่า 10 ปี

3.2 วิธีดำเนินการ 2 ขั้นตอนตามวัตถุประสงค์ดังนี้

3.2.1 การศึกษาบริบทและความต้องการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์ทอผ้าบ้านซิปตารี จังหวัดจันทบุรี การเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2568 แบ่งออกเป็น 2 ส่วน

1) การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์ทอผ้าบ้านซิปตารี อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบปลายเปิด ซึ่งพัฒนาขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมเพื่อศึกษาบริบทและความต้องการในการออกแบบเครื่องประดับจากเศษผ้าลายปัญจจันทบูร จากการสัมภาษณ์บริบทและความต้องการของชุมชน เก็บรวบรวมข้อมูลจากการ สัมภาษณ์เชิงลึกทำการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำมาใช้ในการออกแบบ 4 ประเด็น ได้แก่ ประวัติความเป็นมา ต้นทุนและวัตถุดิบ ปัญหาและความต้องการ และทักษะและศักยภาพของชุมชน

2) การสอบถามพฤติกรรมของผู้บริโภคจากผู้ที่มาเลือกซื้อเครื่องประดับจากแหล่งศูนย์กลางการค้าเครื่องประดับ บริเวณตลาดพลอย ถนนศรีจันทร์ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป จำนวน 97 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ (Check list) แบบสอบถามผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ (IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ค่า IOC ของแบบสอบถามมีค่ามากกว่า 0.5 ทุกข้อ จึงใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลได้ จากนั้นคำนวณการแจกแจงความถี่และรายงานเป็นค่าร้อยละ (Percentage)

3.2.2 การออกแบบเครื่องประดับจากเศษผ้าลายปัญจจันทบูร

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาข้อมูลและแนวทางการออกแบบจากการสัมภาษณ์บริบทและความต้องการของชุมชน และจากการสอบถามพฤติกรรมของผู้บริโภค และศึกษาแนวโน้มการออกแบบเครื่องประดับในปี ค.ศ. 2025 นำข้อมูลทั้ง 3 แหล่งมาดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1) วิเคราะห์การออกแบบ (Design analysis) และทำการจัดทำผ่านภาพอ้างอิงในการออกแบบ (Visual references) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบ และทำการออกแบบภาพร่างเครื่องประดับ จำนวน 3 รูปแบบ เพื่อนำไปคัดเลือกแบบร่างโดยผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบเครื่องประดับในขั้นตอนต่อไป

2) ประเมินแบบร่างเครื่องประดับจากเศษผ้าลายปัญจจันทบูร 3 รูปแบบ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม ตามมาตราส่วนประเมินค่า (Rating scale) 5 ระดับ ซึ่งพัฒนาขึ้นจากหลักการออกแบบเครื่องประดับ และผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ (IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ค่า IOC ของแบบสอบถามมีค่ามากกว่า 0.5 ทุกข้อ จึงใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลได้ จากนั้นนำเครื่องมือที่ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบเครื่องประดับ จำนวน 3 คน คัดเลือกด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จากผู้ที่มีประสบการณ์ด้านการออกแบบเครื่องประดับไม่น้อยกว่า 10 ปี โดยกำหนดเกณฑ์การแปลผลช่วงคะแนน ดังนี้ 4.51-5.00 หมายถึง มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ช่วงคะแนน 3.51-4.50 หมายถึง มีความเหมาะสมในระดับมาก ช่วงคะแนน 2.51-3.50 หมายถึง มีความเหมาะสมในระดับปาน

กลาง ช่วงคะแนน 1.51-2.50 หมายถึง มีความเหมาะสมในระดับน้อย และช่วงคะแนน 1.00-1.50 หมายถึง มีความเหมาะสมในระดับน้อยที่สุด นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: SD)

4. ผลการวิจัย

4.1 ผลการศึกษาบริบทและความต้องการของชุมชน จากการสัมภาษณ์สมาชิกวิสาหกิจชุมชนศูนย์ทอผ้าบ้านซันตารี จำนวน 4 คน โดย แบ่งเป็น 2 ประเด็นได้ดังนี้

4.1.1 บริบทการผลิตผ้าลายปัญญาจันทบุรี จากการสัมภาษณ์พบว่า

1. ประวัติความเป็นมา ชุมชนมีการทอผ้าขาวม้าในช่วงหลังฤดูการทำสวน โดยเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษชาวชาวอีสาน จนกระทั่ง พ.ศ. 2565 จังหวัดจันทบุรีได้มีนโยบายส่งเสริมลวดลายผ้าประจำจังหวัด ส่งผลให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์ทอผ้าบ้านซันตารีได้รับการคัดเลือกให้เป็นพื้นที่ฟื้นฟูการทอผ้าลายปัญญาจันทบุรี จึงได้รับการสนับสนุนทั้งด้าน ทอผ้า การย้อมสี และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าลายปัญญาจันทบุรี

2. ต้นทุนและวัตถุดิบ ชุมชนมีความพร้อมด้านแรงงานทอผ้าเป็นทุนเดิม แต่ยังประสบปัญหาด้านต้นทุนวัตถุดิบ เนื่องจากต้องจัดหาจากแหล่งภายนอกทั้งหมด ส่งผลให้ต้นทุนการผลิตอยู่ในระดับสูง จึงทำให้เกิดข้อเปรียบเทียบกับผ้าทอในภาคอีสาน

3. ปัญหาและความต้องการ เนื่องจากวัตถุดิบมีราคาสูง จึงใช้เศษผ้าอย่างคุ้มค่า ทางชุมชนจึงเก็บเศษผ้าที่เหลือจากการตัดเย็บ ที่มีความสนใจในการพัฒนาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ที่เศษผ้าพวกนี้สามารถผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ชิ้นเล็ก ๆ หรือเครื่องประดับจากผ้า เพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับวัตถุดิบเหลือใช้

4. ทักษะและศักยภาพของชุมชน ได้แก่ การเย็บมือและการใช้จักรเย็บผ้าขนาดเล็ก การสอยผ้าแบบง่าย ๆ การปักลวดลายเบื้องต้นด้วยเส้นไหม และปักด้วยลูกปัด

4.1.2 พฤติกรรมของผู้บริโภคที่มีความต้องการซื้อเครื่องประดับ

ผู้วิจัยได้ทำการสอบถามผู้บริโภคจากการศึกษาพฤติกรรมความต้องการแสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลสรุปการสอบถามผู้บริโภคจากการศึกษาพฤติกรรมความต้องการ

ข้อมูลลักษณะและพฤติกรรมผู้บริโภค	ร้อยละ
1. เพศ	
หญิง	56.70
ชาย	43.30

ตารางที่ 1 (ต่อ) ผลสรุปการสอบถามผู้บริโภครายการจากการศึกษาพฤติกรรมความต้องการ

ข้อมูลลักษณะและพฤติกรรมผู้บริโภค	ร้อยละ
2. อายุ	
18-25 ปี	20.62
26-35 ปี	27.84
36-45 ปี	27.84
46-55 ปี	12.37
56-ปีขึ้นไป	11.33
3. ระดับการศึกษา/ระดับการศึกษาสูงสุด	
ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	16.49
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	26.80
อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	3.09
ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	53.61
สูงกว่าปริญญาตรี	0.00
สูงกว่าปริญญาโท	0.00
4. อาชีพ	
นักศึกษา	20.62
ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	51.55
พนักงานบริษัทเอกชน	3.09
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	4.12
รับจ้าง/ฟรีแลนซ์	20.62
5. วัตถุประสงค์ในการเลือกซื้อเครื่องประดับ	
ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ	
สวมใส่ไปทำงาน	32.99
สวมใส่ไปเที่ยว	29.90
สวมใส่ไปงานเลี้ยง	25.77
เพื่อเป็นของขวัญ/ของขวัญ	15.46
อื่น ๆ	0.00
6. สิ่งที่น่าพึงพอใจในการเลือกซื้อเครื่องประดับแต่ละครั้ง	
ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ	
เครื่องประดับมีความสวยงามโดยภาพรวม	61.86
เครื่องประดับมีรูปแบบที่แปลกใหม่ น่าสนใจ	47.42
เครื่องประดับมีความสะดวกสบายในการสวมใส่	67.01
เครื่องประดับมีความแข็งแรงคงทน	62.89
เครื่องประดับมีราคาที่สอดคล้องกับคุณค่าที่ได้รับ	48.45

ตารางที่ 1 (ต่อ) ผลสรุปการสอบถามผู้บริโภคว่าจากการศึกษาพฤติกรรมความต้องการ

ข้อมูลลักษณะและพฤติกรรมผู้บริโภค	ร้อยละ
7. วัสดุที่มีความน่าสนใจในการนำมาประกอบร่วมกับเครื่องประดับฯ ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ	
โลหะ	84.54
พลาสติก เลื่อม ลูกปัด	36.08
ไม้	21.65
อัญมณี/หิน	78.35
หนัง	22.68
8. ประเภทเครื่องประดับที่เลือกซื้อ 3 ลำดับแรก	
ต่างหู	32.99
แหวน	12.37
สร้อยคอ	23.71
เข็มกลัด	15.46
จี้	8.25
สร้อยข้อมือ	8.25
อื่น ๆ (ก๊ิบติดผม)	2.06
9. ราคาเครื่องประดับที่เลือกซื้อต่อชิ้น	
ไม่เกิน 500 บาท	11.34
501-1,000 บาท	44.33
1,001-3,000 บาท	34.02
3,001-50,00 บาท	9.28
5,001-10,000 บาท	0.00
มากกว่า10,000 บาท	1.03

จากผลการศึกษาพฤติกรรมความต้องการของผู้บริโภคสามารถวิเคราะห์ข้อมูลจากข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงอยู่ในอายุระดับวัยทำงานซึ่งมีอาชีพที่ค้าขายหรือดำเนินธุรกิจส่วนตัว โดยเพศ อายุ และอาชีพมีความสอดคล้องกันที่ต้องให้ความสำคัญในเรื่องการแต่งกายเพื่อสวมในการไปทำงาน โดยเครื่องประดับเป็นการส่งเสริมบุคลิกภาพ และเครื่องประดับจะต้องมีการออกแบบให้มีรูปแบบการใช้งานที่มีความสะดวกสบายในการสวมใส่ที่ไม่ต้องใช้เวลาจนเกินไปในการสวมใส่ การออกแบบเครื่องประดับประเภท ต่างหู สร้อยคอ เข็มกลัด โดยใช้วัสดุหลักคือเศษผ้าลายปญจกันทูปูที่มีความเป็นเอกลักษณ์ประจำจังหวัด ประกอบกับวัสดุที่เป็นโลหะ สามารถยกระดับเครื่องประดับสูงขึ้น แต่มีราคาที่ไม่เกิน 1,000 บาทที่สอดคล้องกับกลุ่มผู้บริโภค

4.2 ผลการออกแบบเครื่องประดับจากเศษผ้าลายปัญญาจันทบูร

4.2.1 ผลวิเคราะห์เทคนิคการตกแต่งเศษผ้าและการขึ้นรูป

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เทคนิคการตกแต่งเศษผ้าและการขึ้นรูป โดยคำนึงถึงทักษะฝีมือและเครื่องมือที่มีอยู่ในชุมชนจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ที่สามารถใช้ทักษะในการผลิตได้ด้วยตนเอง โดยมีเทคนิคดังนี้

ตารางที่ 2 เทคนิคการใช้ในการตกแต่งเศษผ้าและการขึ้นรูป

เทคนิค	ภาพเทคนิค	วิธีการ
1. การปักด้วยลูกปัด		ตกแต่งด้วยลูกปัดช่วยเพิ่มมิติให้กับเศษผ้า ด้วยข้อจำกัดของเศษที่มีขนาดเล็กไม่ใหญ่มาก การวางลายควรเป็นลายที่เป็นเอกภาพ
2. การตัดต่อผ้าแบบ โบโร (Boro)		นำเศษผ้าขนาดเล็กมาต่อเป็นลวดลายใหม่ ด้วยการเย็บเส้นเนาแบบอิสระ วิธีการนี้เหมาะกับเศษผ้าฝ้าย
3. การขึ้นรูปแบบ ลูกปัดทรงกลม		ตัดเศษผ้าเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ห่อโครงลูกปัดไม้ เย็บขอบแล้วรัดชายผ้าให้เป็นทรงกลม

จากตารางที่ 2 เทคนิคที่สอดคล้องกับทักษะฝีมือของชุมชนประกอบด้วยเทคนิคการตกแต่งเศษผ้าโดยปักด้วยลูกปัดซึ่งเป็นการเพิ่มมิติ และนำมาขึ้นรูปเป็นลูกปัดกลม ที่สามารถนำมาประกอบร้อยเรียงเป็นเครื่องประดับในขั้นตอนต่อไป รวมทั้งนำเศษผ้าชิ้นเล็กที่เหลือจากการขึ้นรูปนำมาตัดต่อแบบโบโร เย็บทับเส้นเนาเพื่อสร้างพื้นผิวให้กับเศษผ้าได้อีกรูปแบบหนึ่ง

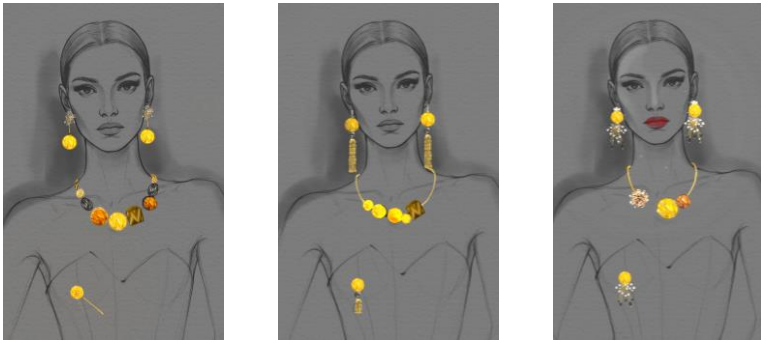
4.2.2 การออกแบบเครื่องประดับจากเศษผ้าลายปัญญาจันทบูร

ผู้วิจัยได้ออกแบบเครื่องประดับจากเศษผ้าลายปัญญาจันทบูรจำนวน 1 คอลเล็กชัน (Collection) ประกอบด้วยสร้อยคอ ต่างหู และเข็มกลัด โดยอ้างอิงแนวโน้มการออกแบบเครื่องประดับในปี ค.ศ. 2025 พร้อมจัดทำภาพมู้ดบอร์ด (Mood board) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ภาพมุดบอร์ดสำหรับการอ้างอิงการออกแบบ Luca, P. D. (2024)

จากนั้นทำแบบร่างรูปแบบเครื่องประดับ 3 รูปแบบเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการออกแบบเครื่องประดับในการคัดเลือกและนำมาผลิตเป็นต้นแบบเครื่องประดับ ดังภาพที่ 2

รูปแบบที่ 1

รูปแบบที่ 2

รูปแบบที่ 3

ภาพที่ 2 แบบร่างเครื่องประดับจากเศษผ้าลายปัญญาจันทูร 3 รูปแบบ

4.2.3 ผลการประเมินแบบร่างเครื่องประดับจากเศษผ้าลายปัญญาจันทูร

ผลการประเมินแบบร่างเครื่องประดับจากเศษผ้าลายปัญญาจันทูร 3 รูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ แสดงดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การประเมินแบบร่างเครื่องประดับจากเศษผ้าลายปัญญาจันทูร

รายการประเมิน	รูปแบบที่ 1		รูปแบบที่ 2		รูปแบบที่ 3	
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD
1. รูปแบบเครื่องประดับมีความสอดคล้องกับผ้าลายปัญญาจันทูร	5.00	0.00	4.67	0.58	4.67	0.58
2. เครื่องประดับมีความสวยงาม	4.67	0.58	3.33	0.58	4.67	0.58
3. ความเหมาะสมของวัสดุที่เลือกใช้	4.33	0.58	3.67	0.58	4.00	0.00
4. ความสะดวกสบายในการสวมใส่	4.67	0.58	4.00	0.00	3.33	0.58
5. ความเป็นไปได้ในการผลิตเชิงพาณิชย์	4.67	0.58	3.33	0.58	3.67	0.58
รวม	4.67	0.49	3.80	0.68	4.07	0.70

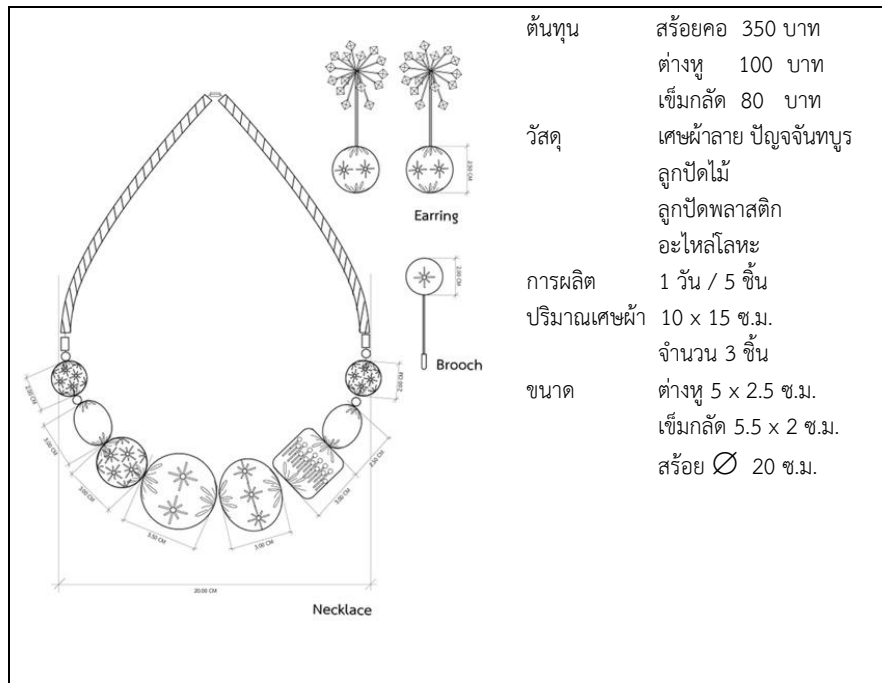
จากผลการประเมินแบบร่างเครื่องประดับจำนวน 3 รูปแบบ โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน พบว่า แบบร่างรูปแบบที่ 1 ได้รับคะแนนเฉลี่ยรวมสูงสุด รองลงมาคือรูปแบบที่ 3 และรูปแบบที่ 2 ได้รับคะแนนเฉลี่ยรวมน้อยที่สุด เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบคะแนนการประเมินในแต่ละด้าน พบว่า

แบบร่างรูปแบบที่ 1 มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงและมีความสม่ำเสมอในทุกด้านของการประเมิน โดยเฉพาะด้านความสอดคล้องของรูปแบบเครื่องประดับกับผ้าลายปัญญาจันทร์ อีกทั้งการออกแบบมีความสมมาตร (Symmetry) ในส่วนของสร้อยคอ และต่างหูมีการตัดทอนรายละเอียดอย่างเหมาะสม ส่งผลให้ภาพรวมของเครื่องประดับมีความเรียบ สุภาพ และเหมาะสมกับการสวมใส่ไปทำงาน

สำหรับแบบร่างรูปแบบที่ 2 สร้อยคอมีการออกแบบที่ไม่สมมาตรแต่ยังคงความสมดุลเพื่อสร้างความน่าสนใจและลดความซ้ำซากของรูปแบบ อย่างไรก็ตาม ผู้เชี่ยวชาญให้ข้อเสนอแนะว่าลักษณะดังกล่าวอาจส่งผลให้เครื่องประดับไม่ตั้งตรงเมื่อสวมใส่ เนื่องจากน้ำหนักของชิ้นงาน ขณะที่ต่างหูมีเส้นสายระย้าที่โดดเด่น ซึ่งเหมาะสมกับการสวมใส่ในโอกาสพิเศษหรือออกงานมากกว่าการใช้งานในชีวิตประจำวัน

ส่วนแบบร่างรูปแบบที่ 3 สร้อยคอมีการออกแบบโดยใช้โลหะที่สามารถแยกออกจากกันได้ และต่างหูมีรายละเอียดที่สวยงาม อย่างไรก็ตาม ลักษณะของงานออกแบบมีความซับซ้อน อาจส่งผลให้เกิดข้อจำกัดในการผลิตเชิงพาณิชย์ ทำให้บางด้านของการประเมินได้รับคะแนนต่ำกว่าแบบร่างรูปแบบที่ 1 ส่งผลให้คะแนนเฉลี่ยรวมต่ำกว่าอย่างชัดเจน

ผลการประเมินแบบร่างรูปแบบที่ 1 พบว่า มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับสูงมาก โดยด้านที่ได้รับคะแนนสูงสุดคือ ความสอดคล้องของรูปแบบเครื่องประดับกับผ้าลายปัญญาจันทร์ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 5.00 (SD 0.00) แสดงให้เห็นว่าผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 คน มีความคิดเห็นสอดคล้องกันอย่างสมบูรณ์ นอกจากนี้ แบบร่างรูปแบบที่ 1 ยังได้รับคะแนนสูงในด้านความสวยงามโดยรวม ความสะดวกสบายในการสวมใส่ในชีวิตประจำวัน และความเป็นไปได้ในการผลิตเชิงพาณิชย์ จากผลการประเมินและการวิเคราะห์ดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า แบบร่างรูปแบบที่ 1 มีความเหมาะสมที่สุดในการนำไปพัฒนาเป็นต้นแบบเครื่องประดับ เนื่องจากได้รับคะแนนการประเมินสูงสุด มีความสอดคล้องกับลวดลายผ้าปัญญาจันทร์อย่างชัดเจน และมีศักยภาพในการนำไปผลิตเชิงพาณิชย์

ภาพที่ 3 รายละเอียดแบบเพื่อใช้ในการผลิตต้นแบบ

ภาพที่ 4 ต้นแบบเครื่องประดับจากเศษผ้าลายป้ายจันทบูร

5. อภิปรายผล

5.1 การศึกษาบริบทและความต้องการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์ทอผ้าบ้านซันตารี จังหวัดจันทบุรี บริบทของชุมชนที่มีเศษผ้าที่เหลือจากการทำผลิตภัณฑ์ รูปแบบในการออกแบบต้องคำนึงถึงทักษะฝีมือที่ชุมชนสามารถทำได้ ใช้เครื่องมือที่ไม่ซับซ้อน สอดคล้องกับปานฉัตร อินทรคง (2559) ที่กล่าวถึงการออกแบบผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมสอดคล้องกับศักยภาพและทักษะของชุมชน ทั้งปัจจัยทางด้านทักษะรวมไปถึงเครื่องมือและอุปกรณ์ และงานวิจัยของวรฐ ทรัพย์ศรีสัญญา และวิรุฬห์ วุฒิฤทธากุล (2565) ทำการวิจัย การพัฒนาผลิตภัณฑ์แฟชั่นอัปไซเคิล กรณีศึกษากลุ่มผลิตภัณฑ์จากเศษผ้า อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว กล่าวถึงปัญหาที่พบจากกลุ่มในเรื่อง การที่ต้องนำวัตถุดิบเศษผ้าจากโรงงานโดยการไปรับเองเท่านั้น ทำให้เกิดต้นทุนทางด้านการขนส่ง รวมไปถึงต้นทุนทางด้านอุปกรณ์ จึงทำให้งานวิจัยนี้ต้องปิดช่องว่างเรื่อง ต้นทุนของวัตถุดิบเศษผ้าที่เป็นของชุมชนเอง และอุปกรณ์ตัดเย็บที่จำเป็น เช่นจักรอุตสาหกรรม จากการศึกษาบริบทศักยภาพของเศษผ้าปัญจจันทบุรีไม่ได้นำเสนอรูปแบบเครื่องแต่งกาย แต่นำเสนอในรูปแบบเครื่องประดับเนื่องจากมีขนาดที่ไม่ใหญ่มาก ชุมชนสามารถตัดเย็บได้อย่างง่าย ไม่ใช้อุปกรณ์ที่ซับซ้อน

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสอบถามความต้องการของผู้บริโภคมาใช้เป็นองค์ประกอบหนึ่งในการออกแบบเครื่องประดับ ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอแนะในงานวิจัยของของ กัญญาภัค แก้วขาว (2565) ที่ระบุว่าการศึกษาความต้องการของผู้บริโภคก่อนกระบวนการออกแบบเครื่องประดับจะช่วยให้รูปแบบผลิตภัณฑ์สามารถตอบโจทย์การใช้งานและความนิยมของตลาดได้ดียิ่งขึ้น จากผลการเก็บข้อมูลพบว่า ผู้บริโภคส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 56.70 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มผู้หญิงเป็นกลุ่มผู้บริโภคหลักของตลาดเครื่องประดับในพื้นที่ตลาดพลอย จังหวัดจันทบุรี ซึ่งการเก็บข้อมูลทำให้ได้มาซึ่งประเภทของเครื่องประดับที่ผู้บริโภคมิความต้องการสูงสุด พบว่าต่างหู สร้อยคอ และเข็มกลัด เป็นสามลำดับแรกๆ ที่ได้รับความนิยมมากที่สุด ผลดังกล่าวมีความสอดคล้องบางส่วนกับงานวิจัยของ ภัทรา ศรีสุขโข และคณะ (2564) ซึ่งศึกษาการออกแบบและพัฒนาเครื่องประดับจากผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติจากใบขลุ่ย โดยพบว่า ผู้บริโภคให้ความนิยมเครื่องประดับประเภทต่างหูและสร้อยคอเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตามงานวิจัยดังกล่าวพบว่าแหวนเป็นเครื่องประดับที่ได้รับความนิยมสูงสุด ซึ่งแตกต่างจากผลการศึกษาที่ไม่พบว่าแหวนเป็นประเภทที่ได้รับความนิยมสูงในสามอันดับแรก แสดงให้เห็นว่าความนิยมของประเภทเครื่องประดับอาจแตกต่างกันตามบริบทของวัสดุ แนวคิดการออกแบบ และกลุ่มเป้าหมายของผลิตภัณฑ์

5.2 การออกแบบเครื่องประดับจากเศษผ้าลายปัญจจันทบุรี

ด้านแนวคิดการออกแบบเครื่องประดับจากเศษผ้าลายปัญจจันทบุรีในงานวิจัยนี้มุ่งเน้นการเลือกใช้เทคนิคที่เหมาะสมกับลักษณะของวัสดุเหลือใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดสอดคล้องกับแนวคิดการออกแบบอย่างยั่งยืน และกรอบแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว (Bio-Circular-Green Economy) ซึ่งให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและการลดของเสียจากกระบวนการผลิต ตลอดจนสอดคล้องกับนโยบายของสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (2565) ที่มุ่งเน้นการเพิ่มมูลค่าสินค้าสร้างสรรค์จากฐานทรัพยากรท้องถิ่น แนวทางดังกล่าวมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ กัญญาภัค แก้วขาว (2565) จากการวิจัยจากการนำเศษวัสดุ

จากงานหัตถกรรมหนังตะลุงมาพัฒนาเป็นเครื่องประดับ ภายใต้แนวคิดการใช้ทรัพยากรอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งทั้งสองงานต่างเน้นกระบวนการออกแบบที่เชื่อมโยงกับวัสดุเหลือใช้และบริบททางวัฒนธรรม ซึ่งเครื่องประดับจากเศษผ้าลายปัญจจินทบูรสามารถพัฒนารูปแบบที่สามารถต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ ดีไอวาย หรือของที่ระลึกชุมชน ซึ่งเชื่อมโยงกับงานวิจัยของ ภัทรบดี พิมพิท และคณะ (2566) จากการวิจัยสร้างสรรค์เครื่องประดับดีไอวายเพื่อสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองพลอยจังหวัดจันทบุรี โดยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกระบวนการออกแบบ เช่น การเลือกพลอยดิบหรือของตกแต่งขนาดเล็กตามความชอบ

ด้านการประเมินแบบร่างเครื่องประดับโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่าแบบร่างรูปแบบที่ 1 มีความเหมาะสมในการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์จริงมากที่สุด เนื่องจากมีความสวยงามจากการใช้หลักความสมมาตรในการออกแบบ มีโครงสร้างที่ไม่ซับซ้อน และมีขนาดที่เหมาะสมต่อการผลิต ในขณะที่รูปแบบที่ 2 ได้รับคะแนนต่ำสุด เนื่องจากขาดความสมดุลของรูปทรง ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความสวยงามและความเหมาะสมในการสวมใส่จริง

ด้านการตลาดและการแข่งขันพบว่า ผลิตภัณฑ์เครื่องประดับจากเศษผ้าลายปัญจจินทบูรมีศักยภาพในการตอบโจทย์กลุ่มผู้บริโภคที่ให้ความสำคัญกับความสวยงามควบคู่กับเรื่องราวและคุณค่าทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะกลุ่มผู้หญิงวัยทำงานและนักท่องเที่ยวที่นิยมสินค้าหัตถกรรมและสินค้าสร้างสรรค์ ในด้านการแข่งขัน เครื่องประดับในท้องตลาดทั่วไปมักผลิตจากโลหะหรือวัสดุอุตสาหกรรม ในขณะที่เครื่องประดับจากเศษผ้ามีความแตกต่างด้านวัสดุ ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของ ราชา ธงภักดี และเพ็ญสิริ ชาตินิยม (2565) ที่ศึกษาการออกแบบผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์จากสภาวะการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม ได้สรุปแนวคิดการใช้ทรัพยากรเหลือใช้ และอัตลักษณ์ท้องถิ่น ซึ่งช่วยสร้างจุดเด่นให้กับผลิตภัณฑ์ และสามารถแข่งขันในตลาดสินค้าของฝากและตลาดวัฒนธรรมได้ มากกว่าการแข่งขันด้านราคากับสินค้าอุตสาหกรรม

ด้านต้นทุนการผลิต พบว่าต้นทุนของเครื่องประดับ 1 ชุด ประกอบด้วยสร้อยคอต่างหู และเข็มกลัด มีต้นทุนรวมประมาณ 550 บาท โดยแยกเป็นต้นทุนสร้อยคอ 350 บาท ต่างหู 100 บาท และเข็มกลัด 80 บาท จากข้อมูลจากแบบสอบถามผู้บริโภค ระบุว่ามีความสามารถในการซื้ออยู่ในช่วงราคา 500-1,000 บาท จึงสามารถกำหนดราคาจำหน่ายในระดับประมาณ 850-950 บาทต่อชุด ราคาดังกล่าวถือเป็นระดับราคาที่สอดคล้องกับต้นทุนการผลิต คุณค่าทางการออกแบบ และแนวคิดการเพิ่มมูลค่าจากวัสดุเหลือใช้ โดยไม่เกินกำลังซื้อของผู้บริโภค และยังเหมาะสมกับบริบทของสินค้าหัตถกรรมและสินค้าสร้างสรรค์จากชุมชน ซึ่งการกำหนดราคาในช่วงดังกล่าวยังเปิดโอกาสให้ชุมชนสามารถปรับราคาได้ตามรูปแบบความประณีต และความหลากหลายของวัสดุในแต่ละชิ้นงาน

ด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชน โดยนำแนวคิดการออกแบบและเทคนิคการขึ้นรูปลูกบิดผ้าด้วยการเย็บมือไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากเศษผ้า ซึ่งเป็นกระบวนการผลิตที่ไม่ซับซ้อน ใช้เครื่องมือพื้นฐาน และเหมาะสมกับบริบทของชุมชน แต่พบว่าชุมชนยังมีข้อจำกัดด้านการเลือกและการจับคู่สีของเศษผ้า งานวิจัยจึงเสนอแนะให้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้เพิ่มเติมในด้านการเลือกคู่สีและการพัฒนารูปแบบ เพื่อให้สามารถต่อยอดผลิตภัณฑ์ได้อย่างต่อเนื่องและทำได้ด้วยตัวเอง

6. องค์ความรู้ใหม่

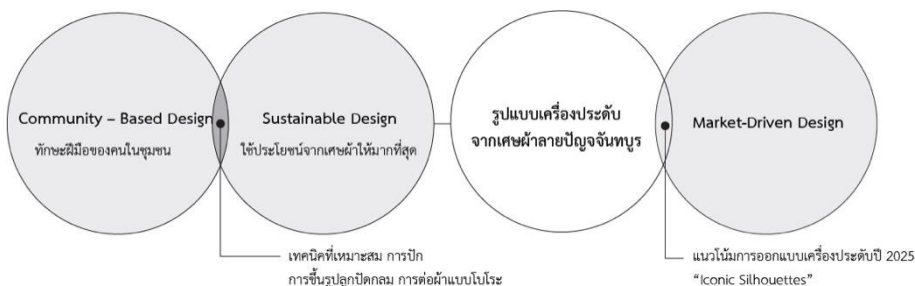
องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ คือแนวทางการออกแบบเครื่องประดับจากเศษผ้าลายปัญจันทบุรีเพื่อเพิ่มมูลค่าผ้าท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี โดยเป็นการพัฒนากรอบแนวคิดการออกแบบที่บูรณาการระหว่าง Community-Based Design, Sustainable Design และ Market-Driven Design เข้าด้วยกัน ซึ่งมีความแตกต่างจาก Community-Based Design ทั่วไปที่มักมุ่งเน้นเพียงการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการออกแบบ

Community-Based Design ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการรับฟังความคิดเห็นของชุมชน แต่เป็นการออกแบบที่ตั้งอยู่บนข้อจำกัดจริงของชุมชน ทั้งด้านทักษะการผลิต วัสดุ และเครื่องมือ โดยนำทักษะการเย็บผ้าเบื้องต้นของชุมชนมาพัฒนาเป็นเทคนิคการขึ้นรูปเศษผ้าให้เป็นลูกบิดผ้าทรงกลม ซึ่งเป็นกระบวนการที่ไม่ซับซ้อนและสามารถผลิตได้จริงในบริบทชุมชน

Sustainable Design ถูกนำมาใช้ในเชิงกระบวนการ โดยมุ่งใช้ประโยชน์จากเศษผ้าให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ผ่านการตกแต่งและการสร้างรูปทรงเครื่องประดับภายใต้ข้อจำกัดของขนาดเศษผ้า รวมถึงการนำเศษผ้าขนาดเล็กที่เหลือไปต่อยอดด้วยเทคนิคโบโระ เพื่อลดการสูญเสียวัสดุ ซึ่งแตกต่างจากการออกแบบอย่างยั่งยืนในเชิงแนวคิดทั่วไป โดยเน้นความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริงในชุมชน

Market-Driven Design เข้ามามีบทบาทในกระบวนการออกแบบ โดยอาศัยข้อมูลความต้องการของผู้บริโภคเครื่องประดับในจังหวัดจันทบุรี เพื่อกำหนดรูปแบบ ราคา และการเลือกใช้วัสดุร่วม เช่น โลหะ เพื่อเพิ่มการยอมรับของผลิตภัณฑ์ในตลาดจริงได้

องค์ความรู้นี้สามารถประยุกต์ใช้ในบริบทของชุมชนอื่นที่มีวัสดุเหลือใช้จากกระบวนการผลิต อาทิ ชุมชนทอผ้าและงานหัตถกรรม โดยปรับกรอบการออกแบบให้สอดคล้องกับศักยภาพด้านทักษะ วัสดุ และเครื่องมือของชุมชน เช่น การนำเศษเสื้อจันทบุรีมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์เครื่องประดับหรือของตกแต่งขนาดเล็ก ผ่านเทคนิคการขึ้นรูปที่เหมาะสมกับบริบทการผลิตจริง ควบคู่กับการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและการตอบสนองต่อความต้องการของตลาด

ภาพที่ 5 แผนภูมิองค์ความรู้กระบวนการออกแบบเครื่องประดับจากเศษผ้าลายปัญจันทบุรี เพื่อเพิ่มมูลค่าผ้าท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี

7. สรุป

7.1 การศึกษาบริบทและความต้องการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์ทอผ้าบ้านซับตารี จังหวัดจันทบุรี

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์ทอผ้าบ้านซับตารีมีศักยภาพด้านทักษะการทอและการเย็บผ้า โดยจากการสัมภาษณ์สมาชิกในชุมชนจำนวนหนึ่งพบว่า สมาชิกมีความชำนาญในการเย็บผ้าด้วยมือ การต่อชิ้นผ้า และการปักลวดลายพื้นฐาน ซึ่งเป็นทักษะที่ใช้ในกระบวนการผลิตผ้าลายปัญญาจันทบุรีอย่างต่อเนื่อง กระบวนการผลิตดังกล่าวก่อให้เกิดเศษผ้าขนาดเล็กจากขั้นตอนการตัดเย็บ มีข้อจำกัดคือลักษณะของเศษผ้ามีขนาดไม่สม่ำเสมอ แต่ยังคงมีเอกลักษณ์ด้านสีและลวดลายเฉพาะของผ้าปัญญาจันทบุรี ซึ่งจากการวิเคราะห์พบว่าสามารถนำมาใช้เป็นองค์ประกอบในการออกแบบเชิงสร้างสรรค์ได้ จากการสัมภาษณ์ยังพบว่าสมาชิกในชุมชนยังขาดทักษะด้านการผลิตตัวเรือนเครื่องประดับ เช่น การขึ้นรูปโลหะ การเชื่อมประสานวัสดุ และการประกอบโครงสร้างชิ้นงาน ส่งผลให้ไม่สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีโครงสร้างซับซ้อนได้ด้วยตนเอง

ดังนั้นผลสรุปแนวทางการออกแบบจึงมุ่งเน้นการใช้เทคนิคการเย็บมือ การพับ และการประกอบชิ้นส่วนอย่างง่าย โดยหลีกเลี่ยงกระบวนการที่ต้องใช้เครื่องมือเฉพาะทางหรือเครื่องจักรอุตสาหกรรม ซึ่งจากการทดลองผลิตต้นแบบพบว่า ชุมชนสามารถดำเนินการผลิตได้จริงภายใต้ข้อจำกัดของทักษะและอุปกรณ์ที่มีอยู่

7.2 การออกแบบเครื่องประดับจากเศษผ้าลายปัญญาจันทบุรี

การออกแบบเครื่องประดับจากเศษผ้าลายปัญญาจันทบุรีควรมุ่งเน้นกระบวนการผลิตที่ใช้เทคนิคการเย็บมือที่ไม่ซับซ้อน และสอดคล้องกับทักษะของชุมชน ซึ่งเอื้อต่อการผลิตจริงโดยไม่ต้องพึ่งพาเครื่องมือเฉพาะทางหรือเพิ่มภาระด้านต้นทุนการผลิต

ในด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์ พบว่า เครื่องประดับที่มีรูปแบบเรียบง่าย สามารถใช้งานได้ในชีวิตประจำวัน และสะท้อนเอกลักษณ์ของผ้าลายปัญญาจันทบุรี มีความสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคหลัก โดยเฉพาะกลุ่มเพศหญิงวัยทำงาน ทั้งนี้ การออกแบบควรคำนึงถึงความหลากหลายของรูปแบบและการใช้สี เพื่อรองรับความต้องการของผู้บริโภคที่แตกต่างกันในอนาคตในภาพรวม งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นถึงศักยภาพของการพัฒนาเศษวัสดุในชุมชนให้เกิดมูลค่าเพิ่มทั้งในเชิงเศรษฐกิจและสังคม ผ่านกระบวนการออกแบบที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ แนวทางดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจชีวภาพ-หมุนเวียน-สีเขียว (BCG Economy) ที่มุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและลดของเสียจากกระบวนการผลิต พร้อมทั้งสนับสนุนการสร้างรายได้และเสริมความเข้มแข็งของชุมชนบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น อันนำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีอัตลักษณ์และสามารถต่อยอดเชิงพาณิชย์ได้อย่างยั่งยืน

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่า เศษผ้าลายปัญจจันทบุรีที่นำมาใช้ในการออกแบบเครื่องประดับมีเฉดสีที่หลากหลาย ไม่จำกัดเฉพาะสีเหลืองซึ่งเป็นสีหลักของลวดลาย ดังนั้นผู้ออกแบบควรให้ความสำคัญกับการคัดแยกและจัดกลุ่มสีของเศษผ้าอย่างเป็นระบบ เช่น การแบ่งตามโทนสีร้อน-เย็น หรือความเข้ม-อ่อน เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในการออกแบบเครื่องประดับได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับคุณลักษณะของวัสดุ การจัดการสีที่ชัดเจนจะช่วยให้มิติด้านความงาม ความกลมกลืน และความโดดเด่นของชิ้นงาน อีกทั้งยังเป็นแนวทางในการใช้ประโยชน์จากเศษวัสดุอย่างมีประสิทธิภาพ ลดขยะจากกระบวนการผลิต และเพิ่มมูลค่าให้กับวัสดุเหลือใช้ในชุมชน

8.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาความเป็นไปได้ในการนำวัสดุท้องถิ่นของจังหวัดจันทบุรีประเภทอื่นมาใช้ในการออกแบบเครื่องประดับเพิ่มเติม โดยควรระบุวัสดุให้ชัดเจน เช่น เสื้อจันทบุรี ผ้าทอพื้นถิ่นชนิดอื่นในพื้นที่ เศษผ้าจากกระบวนการผลิตหัตถกรรมชุมชน การศึกษาควรมุ่งเน้นการวิเคราะห์คุณสมบัติของวัสดุ ได้แก่ ความแข็งแรง ความยืดหยุ่น ความเหมาะสมต่อการขึ้นรูปและความสอดคล้องกับการใช้งานเครื่องประดับ เพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบที่เหมาะสมต่อวัสดุแต่ละประเภท และประยุกต์การใช้งานได้หลากหลาย และถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการเลือกคู่สีและการพัฒนารูปแบบเพิ่มเติม เพื่อเพิ่มศักยภาพในการเพิ่มมูลค่าและความยั่งยืนของผลิตภัณฑ์ในระยะยาว โดยการออกแบบเครื่องประดับที่สามารถปรับเปลี่ยนหรือประยุกต์การใช้งานได้ เช่น สร้อยคอที่สามารถเปลี่ยนสายสร้อยเป็นวัสดุอื่น อาทิ สร้อยจากหนัง สร้อยเงินหรือสร้อยจากผ้า รวมถึงการลดทอนองค์ประกอบของรูปแบบให้สามารถใช้งานได้หลากหลายลักษณะ ไม่จำกัดเพียงเครื่องประดับหนึ่งประเภทต่อหนึ่งการใช้งาน เช่น การออกแบบสร้อยคอให้สามารถถอดปรับเป็นจี้หรือเข็มกลัดได้ ควรดำเนินการโดยความร่วมมือระหว่างนักออกแบบช่างหัตถกรรมในชุมชน และสถานศึกษา เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ ควรพัฒนาเครื่องประดับในรูปแบบ ชุดกิจกรรมดีไอวายสำหรับนักท่องเที่ยวหรือผู้บริโภคทั่วไป เพื่อเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ชิ้นงานด้วยตนเอง ซึ่งจะช่วยส่งเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่น เพิ่มคุณค่าเชิงประสบการณ์ และสามารถต่อยอดเป็นของที่ระลึกเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนได้

8.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการขยายผล

ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ จากหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายและแผนการสนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากวัสดุท้องถิ่นของจังหวัดจันทบุรี เช่น บูรณาการความร่วมมือระหว่างสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรี ซึ่งมีบทบาทในการฟื้นฟูผ้าลายปัญจจันทบุรี ร่วมกับสมาคมผู้ค้าอัญมณีและเครื่องประดับจันทบุรี จะช่วยขยายขอบเขตภาพลักษณ์ของอุตสาหกรรมเครื่องประดับของจังหวัดจันทบุรี จากการเป็นแหล่งผลิตเครื่องประดับที่เน้นอัญมณีและพลอยเป็นหลัก ไปสู่การพัฒนาเครื่องประดับที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความคิดสร้างสรรค์ของท้องถิ่น

ด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้ ควรสนับสนุนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการออกแบบจากนักออกแบบหรือผู้เชี่ยวชาญแก่ชุมชน เพื่อพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับแนวโน้มตลาด โดยมีสมาคมผู้ค้าอัญมณี และเครื่องประดับจันทบุรีสนับสนุนด้านการตลาดและช่องทางการจัดจำหน่าย เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืน

9. กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง การออกแบบเครื่องประดับจากผ้าลายปัญญาจันทบุรี: แนวทางเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ้าประจำจังหวัดจันทบุรี ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม ประจำปีงบประมาณ 2567 มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

10. เอกสารอ้างอิง

- กัญญากัด แก้วขาว. (2565). การขึ้นรูปเศษวัสดุเหลือใช้จากงานหัตถกรรมหนึ่งตะลุงเพื่อการออกแบบเครื่องประดับภายใต้แนวความคิดการพัฒนาเศษวัสดุอย่างสร้างสรรค์. *วารสารสวนสุนันทาวิชาการและวิจัย*, 16(2), 1-14.
- กิตติพงศ์ เกียรติวิภาค. (2560). พัฒนาด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์โดยใช้กรอบแนวความคิดการออกแบบหัตถอุตสาหกรรม. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 9(2), 343-363.
- ปานฉัตร์ อินทร์คง. (2559). *การออกแบบผลิตภัณฑ์วัฒนธรรม: แนวคิดรูปแบบและการวิเคราะห์*. อั้นลิ้มิต พรินต์.
- ภัทรบดี พิมพิ, ภัทรา ศรีสุโข, วรฉัตร อังคะหิรัญ, พนม จงกล และกรรณก สนิทการ (2566). การสร้างสรรค์เครื่องประดับดีไอวาย เพื่อสะท้อนอัตลักษณ์ชุมชนเมืองพลอยจังหวัดจันทบุรี. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม*, 7(2), 391-407.
- ภัทรา ศรีสุโข, ณภัค แสงจันทร์ และพนม จงกล (2564). การออกแบบและพัฒนารูปแบบเครื่องประดับเพื่อหาแนวทางเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติจากใบขลุ้. *วารสารชุมชนวิจัย*, 15(3), 70-79.
- รจนา จันทราสา. (2558). *การออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมหญาแฝก*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชา ธงภักดิ์ และเพ็ญสิริ ชาตินิยม. (2565). การออกแบบผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์จากสภาวะการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม. *วารสารสหวิทยาการสังคมศาสตร์และการสื่อสาร*, 5(3), 190-230.
- วรฐ ทรัพย์ศรีสัญชัย และวิรุฬห์ วุฒิฤทธากุล. (2565). การพัฒนาผลิตภัณฑ์แฟชั่นอับไซเคิลกรณีศึกษากลุ่มผลิตภัณฑ์จากเศษผ้า อำเภอดอนนาคร จังหวัดสระแก้ว. *วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ*, 23(2), 106-119.
- สำนักงานจังหวัดจันทบุรี. (2566) *เรื่องราวเกี่ยวกับผ้าของเมืองจันทบุรีในสมัยรัชกาลที่ 5*.
https://www.chanthaburi.go.th/files/com_news/2022-07_7247b346555b3aa.pdf

- สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2566, มีนาคม 20). จ. จันทบุรีต่อยอด
ลายผ้าประจำจังหวัดสู่สายเสื่อกกจันทบูร. [https://www.bcg.in.th/news/
chanthaburi-fabric-pattern-reed-mat-kanthaboon/](https://www.bcg.in.th/news/chanthaburi-fabric-pattern-reed-mat-kanthaboon/).
- สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์. (2565, เมษายน 10). หัตถกรรมท้องถิ่นเชียงใหม่
ปรับตัวตามเทรนด์โลกชนะใจผู้บริโภค. [https://www.cea.or.th/th/single-
research/chiangmai-crafts](https://www.cea.or.th/th/single-research/chiangmai-crafts)
- สิน พันธุ์พินิจ. (2554). *เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). วิทย์พัฒน์.
- Berthon, M. (2022). *The Creative Resource Guide Crafts in Asia: Pathways to Sustainability*. [https://asef.org/wp-content/uploads/2022/08/ASEF-
Culture360_Crafts-in-Asia_Pathways-to-Sustainability_FINAL.pdf](https://asef.org/wp-content/uploads/2022/08/ASEF-Culture360_Crafts-in-Asia_Pathways-to-Sustainability_FINAL.pdf)
- Luca, P. D. (2024). *The Jewellery Trendbook 2025+*. Forecast Fiera di Vicenza.
- Quist, Z. (2024). *Guide To Sustainable Product Design (2024 Update)*. <https://ecochain.com/blog/guide-to-sustainable-product-design/>